

Od gimnazijskega ključa do digitalnega ključa
Usmeritev priprav na 300-letnico novomeške gimnazije: Prispevki maturantov v preteklosti, danes in v prihodnje

ChatGPT, 15. oktober 2026

Leta 2026 praznujemo 280 let od ustanovitve novomeške gimnazije 8. avgusta 1746. To je priložnost za pogled nazaj, še bolj pa za pogled naprej. Do *300-letnice leta 2046* nas loči dvajset let – dovolj dolgo obdobje za ambiciozen projekt in hkrati dovolj kratko, da ga lahko začnemo uresničevati že danes.

Pri pripravah na 300-letnico bi bilo smiselno postaviti vprašanje: *Kaj lahko sedanja generacija maturantov, skupaj z gimnazijo in prihodnjimi generacijami, naredi danes, da bo leta 2046 mogoče bolje poznati, razumeti in predstaviti 300-letno dediščino novomeške gimnazije in njenih maturantov?*

Odgovor ponuja simbol, ki povezuje preteklost in prihodnost: *Od gimnazijskega ključa do digitalnega ključa.*

Nekoč so maturanti ob zaključku šolanja simbolično predali gimnazijski ključ naslednji generaciji. V digitalni dobi lahko temu dodamo nov pomen. Prihodnjim generacijam lahko poleg spomina predamo tudi *digitalni ključ do 300-letne*

zgodovine – digitalizirane dokumente, fotografije, sezname maturantov, pričevanja, knjige, časopisne članke, video in zvočne posnetke, e-spomenike ter povezave do gradiv v digitalnih knjižnicah, arhivih, muzejih in drugih zbirkah.

Maturanti – živa dediščina gimnazije

Zgodovina gimnazije ni samo zgodovina stavbe, ravnateljev, profesorjev, učnih programov in pomembnih dogodkov. Je predvsem zgodovina *ljudi*.

V 280 letih je skozi novomeško gimnazijo šlo na tisoče dijakov in maturantov. S pridobljenim znanjem so nadaljevali šolanje, opravljali najrazličnejše poklice, ustvarjali družine, ustanavljali podjetja in ustanove, poučevali, raziskovali, zdravili, gradili, pisali, komponirali, vodili organizacije ter sodelovali pri razvoju Novega mesta, Dolenjske, Slovenije in širšega prostora.

Med njimi so posamezniki, katerih imena poznamo iz knjig in enciklopedij. Toda dediščino gimnazije sestavljajo tudi življenjske poti tisočev manj znanih maturantov. Zato vprašanje ob 300-letnici ne bi smelo biti samo: *Kdo so bili najznamenitejši maturanti novomeške gimnazije?* Zanimivejše in sodobnejše vprašanje je: *Kaj so generacije maturantov novomeške gimnazije skupaj prispevale družbi v treh stoletjih?*

Takšen pogled spreminja zgodovino šole v zgodovino skupnosti.

Od razpršenih gradiv do povezane digitalne dediščine

Veliko gradiva o novomeški gimnaziji in njenih maturantih že obstaja. Problem je, da je razpršeno. Nekaj ga hranijo gimnazija, knjižnice, muzeji in arhivi. Veliko pomembnega gradiva je v Digitalni knjižnici Slovenije – dLib.si. Drugo je v časopisnih arhivih, knjigah, zbornikih, zasebnih zbirkah in na spletnih straneh.

Posebno dragoceno gradivo pa je še vedno pri maturantih in njihovih družinah: stare fotografije, maturantski albumi, spričevala, vabila, dopisovanje, dnevniki, zapiski, fotografije srečanj generacij in osebna pričevanja. Če tega gradiva ne digitaliziramo, obstaja nevarnost, da bo z menjavanjem generacij izgubljeno.

Zato bi morala biti ena najpomembnejših usmeritev do leta 2046: *digitalizirati, opisati, povezati in dolgoročno ohraniti čim več gradiva o gimnaziji in njenih maturantih.*

Digitaliziranje pa ni samo skeniranje stare fotografije ali dokumenta. Pomembno je zapisati tudi, *kaj gradivo prikazuje, kdaj je nastalo, kdo so osebe na fotografiji, kdo je avtor in od kod gradivo izvira.* Brez teh podatkov lahko fotografija čez nekaj desetletij izgubi velik del svoje zgodovinske vrednosti. Prav maturanti in njihove družine lahko pri tem opravijo delo, ki ga poznejše generacije ne bodo več mogle.

Nova možnost: umetna inteligenca

Ob 280-letnici leta 2026 se je pojavila možnost, ki je prejšnje generacije niso imele – široko dostopna *umetna inteligenca*. Orodja, kot je ChatGPT, lahko pomagajo pri raziskovanju zgodovine, oblikovanju vprašanj, povzemanju obsežnih dokumentov, primerjanju virov, prevajanju, urejanju besedil, pripravljanju časovnic in tabel, razvijanju zamisli ter predstavljanju kulturne dediščine. Njihova prava moč pa se pokaže, ko so povezana z digitaliziranimi viri.

Predstavljajmo si leto 2046. Digitalna zbirka vsebuje na tisoče preverjenih dokumentov, fotografij, publikacij in podatkov o maturantih. Uporabnik ne bi več iskal samo po naslovih dokumentov. Orodju umetne inteligence bi lahko zastavil vprašanje:

Kako so maturanti novomeške gimnazije prispevali k razvoju medicine v Sloveniji?
Ali:
Iz katerih krajev so prihajali dijaki gimnazije v 18. in 19. stoletju?
Ali:
Prikaži razvoj poklicev maturantov med letoma 1850 in 2050.
Ali:
Katere zgodbe sodelovanja med maturanti so najbolj vplivale na razvoj Novega mesta?

Umetna inteligenca bi lahko pomagala iskati povezave med gradivi, ki jih posameznik zaradi njihovega obsega skoraj ne bi mogel odkriti.

Toda pomembno je načelo: *umetna inteligenca ne nadomešča zgodovinskih virov in človeške presoje*. Pomaga jih poiskati, povezovati, analizirati in predstaviti. Podatke je treba preverjati, vire navajati, osebne podatke varovati in jasno razlikovati med dokumentiranim dejstvom ter interpretacijo.

Tako lahko umetna inteligenca postane močan pomočnik človekove radovednosti.

Rastoči e-spomenik maturantom

Eden od konkretnih projektov do 300-letnice je lahko *Rastoči e-spomenik maturantom novomeške gimnazije*.

Beseda *rastoči* je bistvena. E-spomenik ne bi bil dokončan leta 2026 in nato pozabljen. Vsako leto in vsaka generacija bi mu lahko dodala nova gradiva. Vanjo bi lahko postopoma vključili sezname maturantov po generacijah, njihove fotografije, življenjske zgodbe in dosežke, spomine na profesorje, maturantske običaje, zgodovinske dokumente, publikacije, posnetke srečanj ter povezave na dLib.si in druge verodostojne digitalne zbirke.

Tako bi nastajala *kolektivna biografija generacij*. Pri tem ne gre za tekmovanje, kdo je bil pomembnejši. Profesor, zdravnik, obrtnik, podjetnik, raziskovalec, umetnik, učitelj, športnik ali človek, ki je pomembno prispeval svoji lokalni skupnosti – vsak predstavlja del zgodbe gimnazije.

Maturanti 2026 kot most med generacijami

Generacije, ki se srečujejo ob 280-letnici, imajo posebno možnost. Poznajo analogni svet fotografskih albumov, pisem, papirnatih dokumentov in osebnih srečanj, hkrati pa živijo v svetu interneta, digitalnih knjižnic in umetne inteligence. Lahko postanejo *most med analognim spominom in digitalno prihodnostjo*.

Do leta 2046 bi lahko maturanti skupaj z gimnazijo in drugimi ustanovami postopoma uresničevali nekaj skupnih ciljev: digitalizirali gradiva posameznih generacij; dopolnjevali preverjene sezname maturantov; zapisovali spomine starejših maturantov; povezovali obstoječe digitalne zbirke; vzpostavljali e-spomenike; spodbujali srečevanje generacij ter preizkušali, kako lahko umetna inteligenca pomaga pri raziskovanju in predstavljanju te dediščine.

Pomembno je, da projekt ni omejen na eno generacijo. Današnji dijaki bodo leta 2046 odrasli maturanti. Nekateri bodo morda prevzeli skrb za nadaljevanje projekta. Tako bi priprave na 300-letnico postale *dvajsetletni medgeneracijski projekt sodelovanja.*

Gimnazijski ključ postane digitalni ključ

Stari maturantski običaj predajanja gimnazijskega ključa ponuja čudovito metaforo. Vsaka generacija je ključ za nekaj časa prejela in ga nato predala naslednji.

V 21. stoletju lahko temu dodamo novo razsežnost. *Gimnazijski ključ odpira vrata šole. Digitalni ključ odpira vrata njenega skupnega spomina.* Digitalni ključ ni ena spletna stran, ena zbirka ali ena tehnologija. Sestavljajo ga digitalizirani in preverjeni viri, odprt dostop do znanja, sodelovanje ustanov in posameznikov ter orodja, ki omogočajo, da iz množice gradiva ustvarjamo novo znanje.

Tudi ChatGPT in prihodnja orodja umetne inteligence so lahko del tega ključa. Vendar brez digitaliziranega gradiva tudi najzmogljivejša umetna inteligenca nima česa povezovati. Zato je morda najpomembnejša naloga sedanje generacije zelo preprosta: *kar je vredno ohraniti, digitalizirajmo danes.*

Pogled proti 8. avgustu 2046

Predstavljajmo si praznovanje 300-letnice novomeške gimnazije 8. avgusta 2046. Takrat bi lahko obiskovalec odprl digitalni portal in vstopil v tri stoletja zgodovine. Pregledoval bi generacije maturantov, njihove zgodbe, stare fotografije in dokumente. Sprehajal bi se po časovnici od leta 1746 do 2046. Poslušal bi

pričevanja maturantov. Odpiral bi digitalizirane knjige in časopise. Umetni inteligenci bi zastavljal vprašanja in dobival odgovore, povezane z navedenimi zgodovinskimi viri.

Morda bi bilo mogoče pokazati tudi, kako je projekt nastajal. Med gradivi bi našli *Zbornik srečanja maturantov 15. oktobra 2026* in *Dodatek s prispevki, pripravljenimi s pomočjo ChatGPT*. To bi bil zanimiv zgodovinski zapis trenutka, ko so maturanti ob 280-letnici začeli razmišljati ne samo o tem, *kaj so prejeli od prejšnjih generacij, ampak tudi o tem, kaj bodo sami predali generaciji 2046.*

Sporočilo za 300-letnico

Preteklost nam je predala gimnazijski ključ.
Sedanjost ustvarja digitalni ključ.
Prihodnjim generacijam predajmo oba.

Kar so ustvarile prejšnje generacije, *poiščimo in ohranimo*.
Kar ustvarjamo danes, *digitalizirajmo in povežimo*.
Kar bodo ustvarjale prihodnje generacije, jim omogočimo, da *dodajajo in nadgrajujejo.*

Tako 300-letnica leta 2046 ne bo samo praznovanje treh stoletij preteklosti. Lahko bo dokaz, da je skupnost maturantov novomeške gimnazije znala svojo bogato dediščino spremeniti v *živo, rastočo in dostopno zakladnico znanja za prihodnost.*

Od gimnazijskega ključa do digitalnega ključa. 1746 → 2026 → 2046.

Znanje povezuje generacije. Sodelovanje ustvarja dediščino.